

RIGMUSOS TEOLÓGIA, VERSBE SZEDETT KEGYESSÉG

Mielőtt a témára térnék, a Bibliából idézek. Mózes sikerének titkát – azt, hogy képes volt a hatalmas fáraóval szembeállni – a Zsidókhöz írt levél azzal magyarázza, hogy „kitartott, mintha látta volna a láthatatlant” (Zsid 11,27). Nem mintha nem látta volna a népét üldöző hatalmas sereget, a felfegyverzett üldözőket, mégis képes volt ebben a halálos fenyegetettségben is valóságosnak látni a Szabadítót és a szabadulást. Hihetetlen bátorság kell ehhez az ún. kettős látáshoz. Nem kioltani egyik valóságot sem a másik kárára: együtt látni a hatalmas Sereget, és nem kicsinnyé zsugorítani, hanem meghagyni mindenhatónak a Mindenhatót.

Ehhez a lelki működésmódhoz kellett a megerősítő szövegek, az atyák, Ábrahám, Jákob és Izsák Istenének ígéretei az isteni megtartásról. Ennél a pontnál máris témánknál vagyunk, vagyis az Isten-látást segítő szövegeknél. Azoknál az atyák és anyák emlékezetében megtartott és továbbörökített – adott esetben – rigmusos formuláknál, amelyek a következő generációk aktuális konfliktushelyzeteiben Istent megidéző, láttató erőket ajándékoznak.

Istenlátás, hit, kegyesség. Mielőtt ennek az erdélyi, györgyfalvi megnyilvánulásáról beszélnék, kíséreljük meg fölrajzolni napjaink kegyességi térképét. Ha az istenhite mintázatok különböző formáit keresnénk, akkor a skála egyik végén a szakrális világ falusi kultúrájának kihalófélben lévő megnyilvánulásait kellene megnevezni, a másik végén pedig az ún. deklarált aspi-ritualitást, ami posztmodern világunk jellegzetessége. Az utóbbit azt értem, amikor valaki nem titkoltan távolítja el magától istenhite megnyilvánulásait, illetve tagadja meg a mindennapok szakralitásának megjelenítését, az istenhite megélését pedig kizárólag az intimszféra karanténjába zárja. Ez általában olyan amorf kegyesség, amely többnyire a pszichológia szótárából kölcsönzi artikulálódását.

Az aspi-rituális kegyességi tartományában lévők számára rémisztőnek tűnik a másik véglet, a falusi kultúra szakralitása. Az, amit még megkímélt az a fajta szekuláris szocializáció, amely még a kegyesség fogalmát is törölte a szótárából. Itt még ismeretlen a felekezeti-független spiritualitás, és nem létezik a lelkiségi választhatóság, amelynek értelmében az éppen divatba hozott istenhite-mintázatok váltogatják egymást.

Ebben a falusi kultúrában még *kegyességi uniformist* viselnek a hívek. S ahogyan a népviselet tájegységenként változott, úgy a „lelki egyenruhát” is leginkább maga szabta-varrta egy falu egyházközsége, s többnyire annak a papja alakította a kegyességi viseletet (jobb híján a saját maga és az általa kijárt teológiai iskola képére és hasonlatosságára). Ő határozta meg a kegyességi szabásmintákat. Ebben a lelkiségben szó szerint meg volt szabva, hogyan kell Istenről gondolkodni, hozzá imádkozni, mit büntet, és mit jutalmaz. Az

egyéni megtapasztalásokra is mindig ráüttetett az adott közösség pecsétje, vagyis át kellett menni az elfogadhatóság szűrőjén.

Ez a világ még nem ismerte a dualizmust, a szakrális és profán szétválasztását. Itt még mindent áthatott az Isten-jelenlét. Itt még nem különült el a templomi áhítat és a multság. Senkinek a fülét nem sértette esküvőkön az a fajta táncra buzdítás, amely Györgyfalván így hangzott: „Gyertek, zenészek, szóljon a rigmus, dicsértessék az Úr Jézus Krisztus.” (Ki merné ma egy mondatba foglalni a „bulizást” és a Szentháromság egyik személyét?)

Ennek a kegyességnek a *jellegetessége a rigmosos*, kötött szövegekbe fogódzkodó hit. A bibliaismeret, az ünnepek jelentősége, az etikai témák, a református hittételek: a megtérés, a megszentelődés, az úrvacsora vagy az életfordulók, az esküvők, a temetések értelmezése mind-mind rigmosos változatban, szájhagyomány útján terjed.

Ennek a szakrális kultúrának az úrvacsorai vonatkozásait keresve meg kell említeni az aratási ünnepet, amely Györgyfalván sajátos kapcsolatban van az úrvacsorával. Augusztus utolsó vasárnapján újkenyér vagy újszenge ünnepe van úrvacsorával, s búzakoszorú-ünnepéellyel. A konfirmandusok népviseletben bevonulnak az új búzakoszorúval, s közben a gyülekezettel éneklük:

*Ételiünk, asztalunk szent oltár lehetne,
Jézus Krisztus teste kenyerünk lehetne,
Jézus Krisztus vére mi borunk lehetne.¹*

Azután körülállják az úrasztalát, és az Élet kenyerével kapcsolatos ígéket mondanak. Korábban hosszú versek is színezték ezt az ünnepséget a délutáni istentisztelet keretében, de ma már mindez a délelőtti istentisztelet függeléke, és a versmondást felváltja az úrvacsorához kapcsolódó Igék felolvasása.

Az aratási ünnepségek általában a teremtésteológiára koncentrálnak, Györgyfalván azonban mindez az úrvacsorára, a megváltásra fókuszál, ennyiben sajátos.

Úrvacsoravétel előtt az idősek még kötött szöveget mondtak. Az adatközlő Vajas Borbála volt:

*Édes Jézusom,
míg a megtört kenyeret eszem,
táplálj engem halálod érdemével, bűneim bocsánatával,
hogy tápláljon engem az örök életre.*

A bor vétele előtt pedig:

*Üdvözítő Jézusom,
Érettem kiontott drága véred szent jegyét kívánom venni.
Rejts el engem sebeidben, moss tisztára szent véredben,
hogy általa bűneimben meghalljak, és tebenned új életre támadjak. Ámen*

Vajas Borbála még hozzátette: „Ezelőtt 60 évvel volt a konfirmálásunk, és akkor Orbán János volt a tiszteletes úr, és ő tanította ezeket.”

Az ima szövege az úrvacsoratan teológiai sűrítőménye. Megidéződik Jézus Krisztus kereszthalála, de nem úgy, mint csúfos ítélet, hanem megváltó tett.

¹ ANTAL 2005. 179.

A megszabadító hatalom jelenidejűsödik az imában, és hozzáférhetővé válik, mint megmosó, megtisztító erő, és mint az örök élet itala, vagyis megjelenik az eszkatológikus töltetű feltámadásígéret.

A jelenidejűsítésben fontos tényező a megszólítás: „Édes Jézusom”, az egyes szám első személy pedig a közösségből kivált személyességnek, az én-te kapcsolatnak a megmintázódása. A véges találkozik a végtelennel, a bűnös ember érintkezésbe lép a Szenttel. Az ima szavai által átlekesített anyag: a kenyér és bor valósága, s annak elfogyasztása összeköti a két élet-történetet, a bűnöst és a Szentet. Ahogyan az adatközlő részéről elhangzik az imádság, érezni lehet, hogy valamiféle találkozás, személyes érintkezés történik, ami több, mint pusztán emlékvacsora Jézus halálát idézve.

Az elfogódott előadásban – jóllehet nem templomi, hanem konyhai környezetben hangzik el – érezhető, hogy az előadónak pusztán a szöveg felidézésével is „gerjedezik a szíve”, ahogyan a Károli-fordítás említi meg az emmausi történetben a Jézus-jelenlét felismerését (pontosabban annak a hiányát, lásd Lk 24,32). Ahogyan a megismételt szöveg a Bibliában az Isten-jelenlét megidézésének fontos eszköze, úgy az adatközlő esetében is. Vajás Borbála is úgy idézi a jól ismert verset, mint aki ismeri a szentség világában járást. Mintha ő is, akárcsak Mózes, látná a Láthatatlant, úgy mondja el a szöveget a konyhai asztalnál, hogy a hallgató számára az szinte átalakul szent-ségi térré, az Úr asztalává.

A másik adatközlő, Kun Erzsébet, ragadványnevén Ferkó Pendzsi néni memóriájából előhívott versben az úrvacsora tartalmának kiszélesítése, vagyis profanizálása jelenik meg. Ez már a tannak nem olyan tömör teológiai sűrít-ménye, mint a korábbi, de megvilágítja annak átváltoztató hatalmát. Vagyis e szerint a teológia szerint nem a kenyér és a bor változik át, hanem az, aki azzal él. Ebben a szövegben nem annyira a szótériológiai és krisztológiai tartalmak kerülnek előtérbe, hanem sokkal inkább az etikai vonatkozások.

A vers felidézése kissé töredezett, de üzenete érthető. A szerző ismeretlen, a vers címe Pohárcsere.

*Itt állok a te szent asztalodnál,
Milyen sokat mond nekem a pohár.
Sokat mond, ha Jézusomra gondolok,
Kinek vére által mentve vagyok.
Régente is volt nekem poharam,
az ital volt minden boldogságom,
de a mióta Jézusomé lettem,
a szent kehely poharom lett nékem.
Borzadok a kocsma poharától
s az alkohol mérges szagától.
Csak a kehely teljes boldog... nekem
az vigaszom, örök emlékezem...,
hogy mi történt értem a Golgotán,
a nevezetes utolsó vacsorán.
Szent áhitat szállt meg engemet...
ezeket népének szerezte...*

*gondját rám is reám tette...
Ott állottam már az örvény szélén,
de szavára visszafordultam én.
Megtért szívem boldog asztalán...
a kenyérenél és az áldott pohárnál.
Hú Jézusom, te nagy megmentőm,
ki a halálból hívtál engem elő.
Olyan sokan vannak még odakünn,
hurcolják a keserves kint!
Küldj érettük, ahogy értem küldtél,
mentsd meg őket, ahogy engem megmentettél!
Tanítsd őket, ... segítsd őket, megszabaduljanak,
és én boldogan ülök a Te asztalodnál.
Élek veled, szent kenyér és pohár,
Megújító lelkem felszáll hozzád az égig...
Hirdetem a Te halálodat,
hirdetem a feltámadásodat.
Hirdetem, hogy felmentél a mennybe
s hirdetem, hogy eljössz ítéletre.*

Ebben a versben is megidéződik a golgotai kereszthalál, de az személyes vonatkozásúvá válik. Az üdvtörténeti esemény egyben az egyéni szabadulás záloga is. Megjelenik a szentség és a szentségtelenség különös együtt tartása. Egyszerre van jelen az alkoholfüggő, a kocsma gőze és a templomi kehely. A bor egyszerre a kísértés és a megváltás itala. Ez a szöveg összerakja Jézus halálát és az alkoholizmus pusztító ölelését. De ahogyan Jézus feltámadott a halálból örök életre, úgy az alkoholista is új életre kelhet a szent jegyek feltámasztó erejével.

Itt a személyességen túl a közösségi dimenzió, a misszió is megjelenik. A megszabadított egyben a szabadulás lehetőségének hirdetőjévé is válik, felelőssé a másik, a még meg nem tért bűnös ember iránt. Az úrvacsora tehát nemcsak Krisztussal köt össze, hanem a felebaráttal is.

Ily módon az úrvacsorás versben a krisztológiai és a szótériológiai aspektus mellett nagyon markánsan jelen van az etikai vetület is.

A vers vége a Krisztus-himnuszra (Fil 2) emlékeztet, mintegy eszkatológikus zárással a credo-szerű foglalatban. A függőség történéseit felváltják az úrvacsora jelentőségének szakrális tartalmai: Jézus halálának, feltámadásának, mennybemenetelének és visszajövetelének hirdetése.

A györgyfalvi kegyes rímfaragókról szólva nem felejtkezhetünk el a néhai Tóth Imre „nanóról”, aki írástudatlan lévén „fejben” írta a verseket, s a házi úrvacsorák alkalmához ezekkel a rímekbe szedett imádságokkal járult hozzá, amelyek az Istennel folytatott magánbeszélgetései voltak.

Ha össze akarnánk foglalni ennek a rigmusos teológiának a lényegét, akkor az nem más, mint egyfajta szakrális kísérlet, hogy az élet legkülönbözőbb helyzeteiben a Láthatatlant láthatóvá, s a Hozzáférhetetlent hozzáférhetővé tessük – mégpedig a megtanult szövegek felidézése által. Igaz, a lélektelen

ismétlés elfedheti a lényegét, de az nemcsak eltakar, hanem felismerésre is juttat, nemcsak élményfakító, hanem azt felelevenítő is, végtére is tanítványai a kenyér megtöréséről és a jól ismert hálaadásról ismerték fel Jézust (Lk 24).

A györgyfalvi Istenhit-mintázat adatközlői arra bátorítanak, hogy szabad elmozduljunk a holisztikusabb kegyesség gyakorlása felé!

Irodalom

ANTAL József

2005 *Györgyfalva, György pásztor népe*. Idea Design+Print, Kolozsvár